

PIEMINI
ULDI
ĢĒRMANI!

SATURS

- 7 PALDIES VISIEM, KURI PIEMIN ULDI ĢĒRMANI!
- 11 IEVADS
- 15 KONFERENCES PROGRAMMA
“PIEMINI ULDI ĢĒRMANI!”
- 17 ULŽA ĢĒRMAŅA DZĪVES APRAKSTS
- 23 SAEIMAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAS INĀRAS MŪRNICES
APSVEIKUMS
- 25 KULTŪRAS MINISTRES DACES MELBĀRDES APSVEIKUMS
- 27 ATMIŅAS PAR TĒVU.
GUNA FROSTA-ĢĒRMANE
- 31 VĒSTURNIEKA TRĪS ATZIŅAS.
DR. THEOL. GUNTIS KALME
- 35 ULDIS ĢĒRMANIS STUDIJU GADOS.
JĀNIS LIEPIŅŠ, JĀNIS AMOLS
- 41 TAUTISKS UN ZOBGALĪGS, URBĀNS UN VIEDS.
FRANKS GORDONS
- 45 CĪNĪTĀJS PRET LATVIEŠU POLITISKO VIENTIESĪBU.
DIDZIS LIEPIŅŠ

-
- 53 PA CEĻAM. ULDIM ĢĒRMANIM 100.
PĒTERIS ALBERTS
- 59 ULDIS ĢĒRMANIS UN IZDEVNIECĪBA MEMENTO.
LILITA ZAĻKALNE
- 67 CITI ĢĒRMAŅI. *JĀNIS LIEPIŅŠ*
- 71 ULDIS ĢĒRMANIS UN KULTKOMS.
DR. EVA EGLĀJA-KRISTSONE
- 77 ULŽA ĢĒRMAŅA GARASPĒKA STRAUMES UN AVOTI.
JĀNIS AMOLS, MAG. HIST.
- 117 ĢĒRMANIS, KODOENERĢIJA UN LATVIJAS ENERĢĒTISKĀ
NEATKARĪBA. *DR. AGRIS AUCE*
- 129 RAKSTNIEKA UN VĒSTURNIEKA ULDA ĢĒRMAŅA FONDS LU
AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ. *GUNTA JAUNMUKTĀNE*
- 137 “MĒS NEKO NEDARĀM UZ ZAĶA...”
IEVA LEŠINSKA
- 153 ULDIM ĢĒRMANIM 100.
ATIS LEJIŅŠ
- 155 18. NOVEMBRA PĀRDOMAS.
ULDIS ĢĒRMANIS

GUNTA JAUNMUKTĀNE

LU Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vadītāja
**RAKSTNIEKA UN VĒSTURNIEKA
ULDA ĢĒRMAŅA FONDS
LU AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ**

“Ļaudis ir jāmudina uz veselīgu spītu un pretestību ļaunumam un muļķībai. Jāveicina latviešu solidaritāte un pašiem savējie jābalsta. Jāietekmē sava tuvākā apkaime uz drošu un saprātīgu domāšanu un rīcību. Un nekādā gadījumā nedrīkstam kultivēt defētismu.”

Uldis Ģērmanis, 04.05.96

LU Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu kolekcijā glabājas apjomīgs rakstnieka un vēsturnieka Ulda Ģērmaņa (4.X 1915 – 19.XII 1997) rokrakstu fonds. Kopumā šobrīd tajā atrodas 136 inventāra vienības ar vairākiem tūkstošiem vērtīgu un interesantu materiālu.

Ulda Ģērmaņa fonda izveides pirmsākums meklējams jau 1938. gadā, kad Misiņa bibliotēkas vadītāja, literatūrvēsturnieka Kārļa Egles īpašumā nonāca jaunā vēstures fakultātes studenta U. Ģērmaņa 1935. gada rudenī uzrakstītais 14 lpp. garais referāts “Noklusētas varoņgaitas” par latviešu strēlniekiem un Latvijas vēsturi. Tomēr īstā fonda veidošanās un paplašināšanās notika tikai pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados ar sešiem lieliem dāvinājumiem – paša Ulda

Ģērmaņa dāvinājumi 1994. gada novembrī, 1995. gada janvārī un oktobrī un, lielākais sūtījums, 1996. gadā; tulkotājas Maijas Andersones dāvinājums 1995. gada jūnijā un ārsta, rakstnieka un publicista Jāņa Liepiņa dāvinājums 1998. gada septembrī.

Pēc materiālu daudzuma un satura krājumu var iedalīt vairākās lielās grupās: 1. Sarakste. 2. Manuskripti un piezīmes. 3. Fotografijas. 4. Personīgie dokumenti. 5. Kasetes. 6. Avižu izgriezumi (kasetes un avižu izgriezumi gan nav inventarizēti, bet saglabāti ieskatam). Lielāko vairumu materiālu Ģērmanis pats pirms sūtīšanas bibliotēkai bija rūpīgi sakārtojis pa tēmām un gadiem un iesuvis lielās, itin biežās mapēs.

SARAKSTE

Apjomīgāko materiālu kopumu veido Ģērmaņa ārkārtīgi plašā sarakste. Arī pirmie saņemtie materiāli 1994. gadā bija 184 aktrises un dziedātājas Mildas Brehmanes–Štengeles vēstules Uldim Ģērmanim laika posmā no 1957.-1981. gadam. Savukārt, Ģērmaņa vēstules māksliniecei bibliotēkai uzdāvināja Maija Andersone.

1994. gadā vēstulē Jānim Liepiņam Ģērmanis rakstīja: “Jā, mana dižtante Milda būtu varējusi kļūt par ārkārtīgi spēcīgu un oriģinālu rakstnieci, ja būtu vēlējusies iet šo ceļu. Ļoti dinamiska personība, un viņas tuviniekiem neklājās viegli. Viņai bija augstas prasības pašai pret sevi un sev tuviem cilvēkiem. Mana māte mēdza izteikt izbrīnu, ka esmu ar Mildu spējis satikt bez konfliktiem. Mēģināja jau viņa arī mani “riktēt” un izrīkot, bet es mierīgi darīju savu darāmo, neieļauzdamies nekādos liekos strīdos. Un viņa ar to samierinājās.”

Fondā atrodas vairāk nekā 5000 vēstuļu, no kurām lielākā daļa ir Ģērmanim sūtītās. Viņa paša rakstītās ir tikai apmēram divsimt vēstules ārstam un rakstniekam Jānim Liepiņam, rakstītas no 1991.-1997. gadam, vēstules “Miļai tantei”, “Miļai Mildai” [Mildai Brehmanei-Štengelei], mātei un nedaudz vēstuļu kopiju dažādiem adresātiem.

Bez tam, mākslinieka Jura Soikana fondā glabājas sešas rakstnieka vēstules “Miļajam māksliniekam”, rakstītas 1959. un 1979. gadā.

Būdam rūpīgs vēsturnieks, visas saņemtās vēstules un atklātnes, rakstītas no 1956. līdz 1995. gadam, Ģermanis pats bija sakārtojis pa gadiem un ievietojis četrdesmit vienā numurētā mapē. Sākot ar 33. mapi, kurā apkopotas no 1987. gada jūlija līdz 1988. gada augustam rakstītās vēstules, līdz pat pēdējai mapei bija pievienota norāde, ka tās drīkst izsniegt lasītājiem tikai pēc 10 gadiem, vai arī pēc sazināšanās ar autoru. Vēsturnieka lūgums tika ievērots, un tā 1995. gadā rakstītās vēstules lasītāji varēja sākt skatīt un izmantot tikai 2005. gadā. Šāda norāde gan neattiecās uz Jānim Liepiņam sūtītajām vēstulēm.

Vēstuļu rakstītāju loks ir ārkārtīgi plašs, pa visiem daudzajiem gadiem tas noteikti krietni pārsniedz simtu. Rakstījuši gan trimdas latvieši, gan Latvijas latvieši, tāpat vēstules ir ne tikai latviešu valodā, bet arī vācu, angļu un zviedru valodā. Tās rakstītas gan rokrakstā, gan mašīnrakstā un arī vēstuļu apjoms ļoti dažāds – ir gan sīki aprakstīta atklātnīte, gan vēstule vairāku lapu biežumā. Tomēr visgarākā, nenoliedzami, ir Paula Zvejnieka 1957. gada 1. jūnijā rakstītā – tā ir vēstule uz 124 A4 formāta lapām.

Rakstītāju vidū sastopami gan tādi, kuri aizsūtījuši tikai vienu vēstuli, gan arī tādi, kuri rakstījuši vairākas reizes mēnesī. Bet pārsteidzoši, ka gandrīz uz visām redzama, šķiet, nenogurdināmā un perfektā Ģermaņa veiktā atzīme – atbildēju, datums, gads, reizēm arī īsi, ko atbildējis. Un redzams, ka atbilde nekad nav kavējusies ilgāk par dažām dienām. Laikam jau taisnība ir dzejniecei un valodniecei Lalitai Muižniecei, kura 1972. gadā rakstīja: “Uldi! Tu esi tāds cilvēks, pie kā labi aiziet, kaut vēstulē.”

Un tāpēc arī, acīmredzot, tik daudz vēstuļu!!! Jo katram taču ir patīkami saņemt un izlasīt vēsturnieka interesantās, saturīgās, netradicionālās, asprātīgās un uz pārdomām rosinošās domas un atziņas.

Un kur tad vēl vēstulei vai aploksnei klāt pievienotās kuriozās ilustrācijas...

Ieskatam daži fragmenti no Ulda Ģērmaņa rakstītā Jānim Liepiņam:

“Un atkal jājautā: kur palicis latviešu pašlepnums, drosme un žirgums? Un spēja zobgaļoties? Bet šī vārgulība ir jāapkaro.” (04.08.92)

“Tu jau zini, ka neesmu centies izpatikt ne Latvijas varasvīriem, ne trimdas “pilāriem”. Esmu vienīgi pūlējies apkarot ļaužu vientiesību un muļķību, jo, latvietis būdams, nespēju ar šīm īpašībām samierināties (tās mums ir daudz kaitējušas). Tas cilvēkus, protams, kaitina, bet es arī nekad neesmu gaidījis, lai viņi man par to pateiktos. [...] Man pilnīgi pietiek ar apziņu, ka esmu mēģinājis darīt to, ko esmu atzinis par nepieciešamu un jēdzīgu.” (30.03.95)

“Skumdina mūsu varasvīru gluži neticamā negausība un mantkāriba. Tādā veidā jau var savu valsti nospekulēt un aizlaist neziņā. Ārzemnieki to vēro un izdara secinājumus. Nesen biju aicināts uz pārrunām ar dažiem zviedru aizsardzības darbiniekiem. Saņēmu jautājumus: “Vai ir vērts baltiešiem palīdzēt, ievērojot viņu vadītāju izdarības?” un “Vai baltiešiem var uzticēties?”. Centos izskaidrot situāciju pēc iespējas mums labvēlīgākā gaismā, norādīju, ka netrūkst arī godprātīgu cilvēku, ar kuriem var sadarboties, ka laika gaitā lietas izkārtosies, pamazām pārvarot okupācijas radīto demoralizāciju. Šie zviedri man uzticas, jo nekad neesmu viņus mānījis, un esmu devis viņiem arī pareizas prognozes par attīstību bij.[ušajā] padkrieviskā impērijā. Bet pašlaik nav viegli latviešus aizstāvēt.” (14.07.95)

“..šī [Latvijas] atdzimšana ir grūta, pilna ar visāda veida nodevību un “vilku bedrēm”, ko mūsu tautai rok kāriģais kaimiņš Austrumos un viņa mankurtizētie kalpi. Ir jāmudina latvieši uz izturību un neatlaidību. Nedrīkst ļauties apātījai un pesimismam. Neviens nevar piespiest mūs rezignēt un padoties, ja paši to nedarīsim.” (02.11.95)

“Es ticu, ka labi darbi un pareizi izteiktas domas nepazūd, lai arī to velnu būtu, cik daudz būdami. [...] Neatļaidīgi un pamazām jācenšas panākt jēdzīgas pārmaiņas ļaužu prātos. Nav jāskumst, ka tas viss prasa laiku. Ātri jau tikai blusas ķerot.” (19.07.96)

“Ja zviedru valsts nebankrotēs un turpinās man (un Mirdzai) maksāt puslīdz pieklājīgu pensiju, tad jau ubaga spieķis man nedraud. Tā ka dzīvoju vienkārši un apkārt pa pasauli vairs nevazājos, tad jau atliek arī grasis tautiešu atbalstam. Būtu katolis, man to pierēķinātu pastarā dienā par labu. Bet mārtiņluteriskā ķecerība jau par to neko nedod.” (23.01.97)

“Latvijā būtu vajadzīgs milzīgs apgaismes darbs, lai attīrītu ļaužu prātus no okupācijas laika piesārņojumiem. Ar “tīro liriku” vien mēs neziņā aiziesim.” (13.06.97)

Vēstuļu saturs visdažādākais – tajās risināti gan sadzīviski jautājumi, gan kārtoti dažādi darījumi, gan diskutēts par filozofiskām un vēsturiskām tēmām. Ļoti interesantas un, manuprāt, daudz izteicošas ir Uldim Ģērmanim veltītās uzrunas vēstulēs – “Ļoti cienījamais Ģērmaņa k-gs!”, “Ļoti godājamais Ģērmaņa k-gs!”, “Cienījamais vēsturniek!”, “Miļlais Konfilistri!”, “Sveiks, zinātniek un pētniek!”, “Sveiks, diženajo Uldi!”, “Sveiks, dārgais doktor un asprātīgais apgaismoni!”, “Neapklusināmais patiesības paudēj!”, “Labrīt, darbīgais, nenogurdināmais un varenais Uldi!”, “Sveiks, buntavniek!”, “Jauno brāl!”, “Sveicināts, latviešu gaišais gals!”, “Miļlais vēstures krīv!” un tā vēl un vēl.

Atsevišķās mapēs pa gadiem sakārtotas Ģērmaņa mātes operas koristes Augustes Ģērmanes un viņas māsas aktrises Alises Brehmanes vēstules Uldim Ģērmanim un viņa ģimenei laikā no 1955.-1973. gadam. Atsevišķās mapēs arī literatūrzinātnieka Alfona Vilsona vēstules no 1966.-1986. gadam un dažādu personu vēstules no Austrālijas (1975-1977).

MANUSKRIPTI UN PIEZĪMES

Lielu fonda apjomu aizņem Ģērmaņa rakstu manuskripti latviešu, vācu, angļu un zviedru valodā. Var tikai apbrīnot rakstnieka, vēsturieka un publicista precizitāti un kārtības mīlestību. Pie katra raksta paša autora atzīme, kur un kad raksts publicēts, ja publicēts vairākos izdevumos, tad uzrādīti visi. Bieži vien romāna vai lielāka raksta manuskripts ievietots atsevišķā mapē kopā ar saraksti šī darba sakārā un ar šo darbu saistīto avīžu rakstu izgriezumiem.

No rakstnieka lielākajiem manuskriptiem latviešu valodā minami "Latviešu tautas piedzīvojumi" – Latvijas vēstures tēlojumi par latviešu vēsturisko ceļu no seniem laikiem līdz 20.gs. 2. pusei; romāns par leģionāru gaitām "Pakāpies tornī!"; ceļojumu apraksti par Ameriku "Tā lieta pati nekritis" un par Austrāliju – "Tālu tālumā, lielā plašumā" un romāns par latviešu strēlnieku pulkvedi Jukumu Vācieti "Zemgaliešu komandieris". Arī zviedru valodā, ar autora labojumiem un papildinājumiem latviešu valodā, lasāms 1965. gadā rakstītais darbs par Jukumu Vācieti. Trīs atsevišķās mapēs apkopotas un sakārtotas vēstules un avīžu raksti par romānu "Zili stikli, zaļi ledi".

Vairākās lielās mapēs apkopoti materiāli un korespondence par latviešu strēlniekiem, vākti 50. gados.

Liela nozīme gan Ģērmaņa dzīvē, gan viņa fondā ierādīta Dr. Ulafa Jāņsona darbiem. Par rakstiem sērijā "Meklējiet rakstos un sērijās..." Sprūdžs vēstulē Ģērmanim 1975. gadā rakstīja: "Labdien "zvirbuļu barojošais" tautas reģi! – Tavas sērijas brīžiem tiešām palīdz dzīvot šajā bēdu pasaulē, vismaz kādu īsu brītiņu, kamēr pienāk "labāki laiki!"

Dr. Ulafa Jāņsona publicētie raksti laikā no 1976.-1994. gadam atrodas, paša autora apkopoti, astoņās prāvās mapēs, bez tam, daudzās Ģērmaņa piezīmju kladēs atrodami literatūras izraksti un avīžu izgriezumi, no kuriem, ar ķeksīti atzīmētie, izmantoti Dr. Ulafa Jāņsona sacerējumos.

Ievēribas cienīgs ir 1945. gada jūnijā Zviedrijā iznākušā karantīnas izdevuma “Sederokras smaidis” oriģināls, kurā visus rakstus izdomāja bijušais kara ziņotājs Uldis Ģērmanis un visas nopietnās un joku bildes sazīmēja leģionārs Juris Dalbe. Pēc gadiem Ģērmanis rakstīja: “Atbildīgā redaktora personu nolēma izveidot, tā sakot, uz Ulda Ģērmaņa personības bāzes. Tā kā viņa tēvs ir Jānis, tad redaktors gluži dabiski dabūja uzvārdu “Jāņsons”; “Uldi” steigā zviedriskoja par “Ulafu” un cienīgāka paskata dēļ vārdam priekšā pielika “Dr.”

“Sederokras smaidam” ir četras liela formāta lappuses, tā kā tas iznāca pavisam tikai viens numurs vienā eksemplārā, jo karantīnas noņemni drīz likvidēja, tad šis eksemplārs ir bibliogrāfisks retums. Un tāpēc vēl jo vairāk īpašs.

Ģērmaņa fondā atrodas arī viņa tēva aktiera Jāņa Ģērmaņa raksti: “Raiņa laikmets Nacionālajā teātrī” un “Aktiera dzīve”.

FOTOGRĀFIJAS

Ļoti bagātīgs ir Ulda Ģērmaņa fotogrāfiju klāsts. Fondā aplūkojamas ap 500 dažādas fotogrāfijas, kurās redzams gan pats cienījamais rakstnieks dažādos savas dzīves gados un dažnedažādās dzīves situācijās, arī ar “Fraternitas Livonica” domubiedriem, gan viņa ģimene un draugi. Šeit saglabāti arī latviešu aktieru, rakstnieku, kultūras darbinieku u.c. foto.

Amizants, bet dubultvērtīgs ir mākslinieka Jura Soikana 1979. gada 30. jūnijā Stokholmā zīmētais Ulda Ģērmaņa portrets.

Pie attēliem glabājas arī mākslinieka Gvido Brūvera grāmatai “Latviešu tautas piedzīvojumi” zīmēto ilustrāciju fotokopijas.

PERSONĪGIE DOKUMENTI

Ar interesi aplūkojami un izpētāmi Ģērmaņa personīgie dokumenti. Tajā skaitā Rīgā 1934. gadā izsniegta futbola spēlētāja licence; 1941. gadā izdota apliecība, ka Ģērmanis ir Latvijas PSR valsts vēstures institūta zinātniskais līdzstrādnieks; dienesta apliecība, kas apliecina, ka 1942. gada martā Ģērmanis ir Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijas

Ievēribas cienīgs ir 1945. gada jūnijā Zviedrijā iznākušā karantīnas izdevuma "Sederokras smaidis" oriģināls, kurā visus rakstus izdomāja bijušais kara ziņotājs Uldis Ģērmanis un visas nopietnās un joku bildes sazīmēja leģionārs Juris Dalbe. Pēc gadiem Ģērmanis rakstīja: "Atbildīgā redaktora personu nolēma izveidot, tā sakot, uz Ulda Ģērmaņa personības bāzes. Tā kā viņa tēvs ir Jānis, tad redaktors gluži dabiski dabūja uzvārdu "Jāņsons"; "Uldi" steigā zviedriskoja par "Ulafu" un cienīgāka paskata dēļ vārdam priekšā pielika "Dr.""

"Sederokras smaidam" ir četras liela formāta lappuses, tā kā tas iznāca pavisam tikai viens numurs vienā eksemplārā, jo karantīnas noņemni drīz likvidēja, tad šis eksemplārs ir bibliogrāfisks retums. Un tāpēc vēl jo vairāk īpašs.

Ģērmaņa fondā atrodas arī viņa tēva aktiera Jāņa Ģērmaņa raksti: "Raiņa laikmets Nacionālajā teātrī" un "Aktiera dzīve".

FOTOGRĀFIJAS

Ļoti bagātīgs ir Ulda Ģērmaņa fotogrāfiju klāsts. Fondā aplūkojamas ap 500 dažādas fotogrāfijas, kurās redzams gan pats cienījamais rakstnieks dažādos savas dzīves gados un dažnedažādās dzīves situācijās, arī ar "Fraternitas Livonica" domubiedriem, gan viņa ģimene un draugi. Šeit saglabāti arī latviešu aktieru, rakstnieku, kultūras darbinieku u.c. foto.

Amizants, bet dubultvērtīgs ir mākslinieka Jura Soikana 1979. gada 30. jūnijā Stokholmā zīmētais Ulda Ģērmaņa portrets.

Pie attēliem glabājas arī mākslinieka Gvido Brūvera grāmatai "Latviešu tautas piedzīvojumi" zīmēto ilustrāciju fotokopijas.

PERSONĪGIE DOKUMENTI

Ar interesi aplūkojami un izpētāmi Ģērmaņa personīgie dokumenti. Tajā skaitā Rīgā 1934. gadā izsniegta futbola spēlētāja licence; 1941. gadā izdota apliecība, ka Ģērmanis ir Latvijas PSR valsts vēstures institūta zinātniskais līdzstrādnieks; dienesta apliecība, kas apliecina, ka 1942. gada martā Ģērmanis ir Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijas

skolotājs; 1942. gada 12. oktobrī Vēstures krātuves izsniegta darba apliecība; dokuments par Latvijas Universitātes vēstures maģistra grāda iegūšanu 1944. gada 29. janvārī; personas apliecība, izdota 1945. gadā īsi pirms Kurzemes kapitulācijas ar paša Ģērmaņa pievienotu skaidrojumu – “ieraksts par atbrīvošanu no kara dienesta viltots ar iestāžu ziņu, viltots arī izdošanas datums”; zviedru valodā rakstīta atļauja studēt Stokholmas Universitātē; Zviedrijas Karaliskā Justīcijas Departamenta apliecība Ģērmanim par pilsonības piešķiršanu 1954. gada 7. maijā; Zviedrijas karaļa Gustava Ādolfā rezolūcija par filozofijas maģistra grāda piešķiršanu; Zviedrijas pase; diploms, kas apliecina, ka 1992. gada 24. novembrī Latvijas Zinātņu akadēmija ievēlējusi Uldi Ģērmani par Latvijas Zinātņu akadēmijas Ārzemju locekli u.c.

Materiālu klāstā atrodami gan oriģināli, gan Zviedrijā izsniegtu dokumentu noraksti un dažādas izziņas un atsauksmes no darba vietām, arī dzimšanas un laulības apliecību noraksti u.c.

KASETES

Fondu papildina 43 kasetes, kurās dzirdama Ģērmaņa balss un daudzu dažādu sarīkojumu un semināru dalībnieku balsis.

AVIŽU IZGRIEZUMI

Kā fonda ilustratīvs papildinājums, lai lasītāji labāk varētu iepazīties ar rūpīgo, pamatīgo vēsturnieka darbu, ir vairākās mapēs saglabāti, paša autora apkopojumā, viņa raksti latviešu un zviedru presē un no 1945.–1996. gadam cītīgi vāktie materiāli par dažādām ar Latviju saistītām tēmām.

Nekas jau nezūd, ne domas, ne rakstītais vai drukātais vārds. Un pavisam mūsdienīgi izskan Ulda Ģērmaņa 1985. gadā rakstītais: “Kurtas ir teikts, ka latvietim jābūt vientiesīgam? Ko līdz mūsu čaklība un strādība, ja to galu galā pievāc sveštautieši? Kāpēc lai mums nebūtu pašiem savs latvisks viedoklis visos jautājumos, kas skar mūsu sabiedrības un tautas intereses?”